

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 15

2 ● 2016

De kievit

in Noord-Holland

Na de grutto en de veldleeuwerik luidt nu ook de alarmklok voor de kievit. Deze gewone polderjongen neemt in aantal sterk af en dreigt uit delen van het boerenland te verdwijnen. Tijd om daar meer aandacht aan te geven.

Het gaat niet goed met de kievit. Vanaf halverwege de jaren negentig neemt het aantal broedende kieviten in Nederland in rap tempo af. In de periode 2005-2014 zelfs met bijna 5 procent per jaar. Daarom is 2016 door Sovon en Vogelbescherming Nederland uitgeroepen tot het *Jaar van de Kievit*.

Tot in de jaren tachtig nam de broedpopulatie van de kievit in Nederland toe, maar daar is rond 1990 duidelijk een verandering in gekomen. In 2013 was nog onge-

gende terreinen in en om de stad. In 2012 werd het aantal kieviten in Noord-Holland geschat op 18.000 tot 20.000 (Scharringa & Van 't Veer, 2012). Circa 10 procent van de landelijke populatie. Uit het weidevogelmeetnet blijkt dat de soort vanaf 2000 met gemiddeld ruim 4 procent per jaar afneemt. Landelijk is dat bijna 5 procent per jaar. Als de afname in dit tempo doorgaat dan broeden er in 2020 nog 11.500 tot 14.000 paar kieviten in Noord-Holland, een halvering

rische collectieven en vrijwilligers maatregelen nemen en onderzoek doen om het broedsucces van de kievit te verbeteren. Tevens heeft zij in haar beschermers tijdschrift een lezersactie opgenomen voor de kievit.

Weidevogelmeetnet

Wat weten we precies van de kievit in Noord-Holland? In 1987 is het provinciale weidevogelmeetnet in Noord-Holland gestart. Het is daarmee één van de oudste weidevogelmeetnetten in ons land en maakt onderdeel uit van het landelijke weidevogelmeetnet van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). De eerste weidevogelinventarisaties vonden in 51 proefvlakken plaats. Vanaf 2005 is het weidevogelmeetnet aangevuld met 22 nieuwe proefvlakken. Landschap Noord-Holland voert het weidevogelmeetnet uit in opdracht van de Provincie. De coördinatie van het landelijke weidevogelmeetnet berust bij Sovon Vogelonder-

Halvering van de populatie in twintig jaar tijd

veer de helft van de broedaantallen van 1990 aanwezig. De laatste schatting van het aantal broedparen ligt tussen de 160.000 - 240.000 (Weidevogelbalans 2013). In Noord-Holland is de kievit nog steeds de talrijkste weidevogel. De soort broedt bijna overal in het agrarische gebied en plaatselijk ook in de duinen en op braaklig-

van de populatie in twintig jaar tijd! De oorzaak van die achteruitgang is onduidelijk maar er zijn sterke aanwijzingen dat te weinig kieviten de kuikenfase overleven. Landelijk gaan Sovon en Vogelbescherming nader ringonderzoek uitvoeren naar de overleving van kievitkuikens. Ook Landschap Noord-Holland wil in 2016 samen met agrariërs, agra-

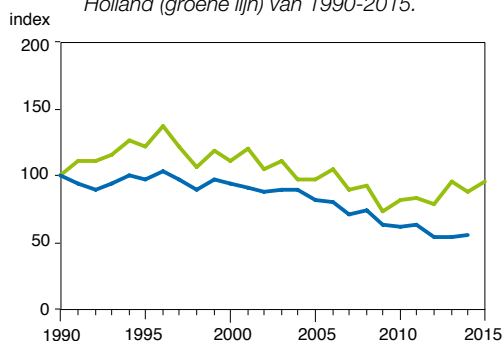

● Kievit. Foto: Jankees Schwiebbe.

● Kievitpul. Foto: hansbrinks.nl.

● Figuur 1. De index van de kievit in Nederland (blauwe lijn) en Noord-Holland (groene lijn) van 1990-2015.

● Tabel 1. Trendwaarde (TW, als 95% betrouwbaarheidsinterval) van de kievit in het provinciale weidevogelmeetnet in 2006-2015, in proefvlakken binnen NNN en binnen agrarisch gebied met natuurbeheer en daarbuiten. De trendwaarden zijn berekend met TRIM.

	NNN	Agrarisch gebied met natuurbeheer	Agrarisch gebied zonder natuurbeheer
kievit	1,00	-0,98	-0,9
0	stabiël		
-	matige afname (<5% p. jaar)		
--	sterke afname (> 5% p. jaar)		
+	matige toename (< 5% p. jaar)		
++	sterke toename (> 5% p. jaar)		

zoek. Zodoende heeft de provincie de beschikking over lange tijdreeksen weidevogelgegevens waarmee trends uitgerekend kunnen worden.

In 2015 is de kievit in het provinciale weidevogelmeetnet nog steeds de meest talrijke weidevogel. In figuur 1 is de landelijke en provinciale trend weergegeven. Vanaf 1996 zien we zowel landelijk als provinciaal een sterke negatieve trend optreden. De provinciale lijn is grilliger dan de landelijke trendlijn omdat er landelijk meer proefvlakken in de berekening zijn meegenomen. Vanaf 2009 lijkt de soort in Noord-Holland zich te herstellen. Berekenen we echter de trendwaarde over de laatste tien jaar, dan is de trend toch nog licht negatief tot

stabiël, net als de trendwaarde in de periode 1990-2005.

De kievit is een soort die vooral te vinden is op de graslanden in de veen- en kleigebieden. Hoge dichtheden zijn te vinden in Laag Holland, Amstelland en West-Friesland. Dat zijn daarmee de meest belangrijke regio's voor de kievit. Tegenwoordig zijn binnen die graslandgebieden de maïspcelen sterk in trek bij broedende kieviten. De vogels houden van kale, zwarte grond of van een korte vegetatie. Veel graslanden zijn ongeschikt als broedhabitat omdat ze tegenwoordig veelal te intensief worden gebruikt en in de vestigingsfase van de kievit de vegetatie te hoog is. Omdat Noord-Holland van grote waarde is voor weidevogels heeft

de Provincie zich ten doel gesteld om de weidevogelstand op peil te houden. Zij richt zich daarbij op gebieden met een minimale hoeveelheid broedparen, de zogenaamde weidevogelleefgebieden. Daarnaast draagt de Provincie zorg voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN), voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Binnen die gebieden kunnen agrarische collectieven en terreinbeheerders subsidie aanvragen voor het beheeren van land ten behoeve van weidevogels. Wij hebben onderzocht of de aantalsontwikkeling van de kievit verschilt binnen de verschillende typen gebieden met natuurbeheer (weidevogelleefgebied en NNN) en gebieden zonder natuurbeleid maar gangbaar agrarisch beheer

● Kievit. Foto: Han Bouwmeester.

(zie tabel 1). Daarin zien we dat de kievit in de laatste categorie matig achteruit gaat tot 5 procent per jaar, in agrarische gebieden zowel met als zonder natuurbeheer. Binnen de NNN vertoont de kievit echter een stabiele trend. Deze gebieden zijn dus belangrijk voor de kievit.

Weidevogelbescherming

Uit de gegevens van de vrijwillige weidevogelbescherming in Noord-Holland blijkt dat jaarlijks tussen de 6.000 (2013) en bijna 10.000 (2000) legsels van de kievit worden beschermd (zie tabel 2).

Gebieden Natuurnetwerk belangrijk voor kievit

Vrijwilligers zoeken de legsels op en de boeren beschermen ze door om de nesten heen te werken met bemesten, maaien en bewerken van het bouwland. Als er koeien op het land komen plaatsen zij nestbeschermers zodat de legsels niet worden vertrapt. Het uitkomstpercentage van de beschermde legsels is sinds de eeuwwisseling nauwelijks veranderd en schommelt tussen de 72 (2015) en 82 (2014), gemiddeld komt het op 77 procent. Zoals landelijk de kievit sterk aan het afnemen is, zo blijkt dit ook uit de dichtheid aan gevonden nesten

in de database van de weidevogelbescherming. Hoewel het aantal beschermde hectares tussen 2000 en 2015 toenam van zo'n 15.000 hectare naar ruim 23.000 hectare, nam de dichtheid van gevonden legsels per 100 hectare flink af. Van zo'n vijftig legsels per 100 hectare in de beginjaren van deze eeuw, tot 25 á 30 legsels/100 hectare in de laatste vijf jaren. Feitelijk een halvering in de laatste vijftien jaar. Daarbij moeten we echter wel een kanttekening plaatsen, omdat het toegenomen areaal aan weidevogelbescherming zich vooral voorge-

daan zal hebben in de gebieden met een lagere dichtheid. Daarnaast mogen we er van uit gaan dat in enkele goede graslandgebieden, het aandeel grasland met een rustperiode toegenomen zal zijn. Op deze percelen hoeft in principe geen actieve weidevogelbescherming te worden gedaan, wat de voor nest-

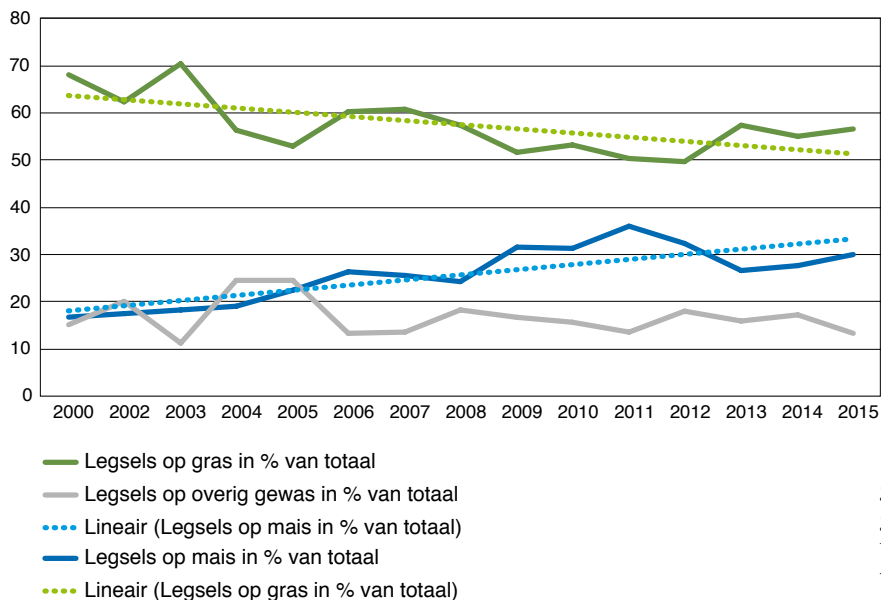
bescherming geregistreeerde aantallen en dichtheden per hectare licht negatief zal hebben beïnvloed.

Van grasland naar maisland

Er heeft een duidelijke verschuiving plaats gevonden van het broeden van de kievit op grasland naar maisland. Dit proces is al een aantal jaren aan de gang en lijkt voorlopig nog steeds door te gaan, zoals uit bijgaande grafiek blijkt. Sinds het jaar 2000 is het aandeel op grasland gevonden legsels afgenomen van 68 procent naar 56 procent. Dit komt volledig voor rekening van de switch van de vogels van gras naar maisland, aangezien het aandeel (15%) op overig bouwland broedende kieviten gelijk is gebleven. Het uitkomstpercentage van kieviten op maïs en gras verschilt, afgezien van kleine jaarlijkse schommelingen, nauwelijks. Het gemiddelde nestsucces is in deze periode niet afgenomen. Wat een heel duidelijke aanwijzing is dat het probleem van de afname zich vooral in de kuikenfase moet bevin-

● Tabel 2. Het aantal beschermde legsels van kieviten in Noord-Holland van 2000-2015; het uitkomstpercentage en de dichtheid aan beschermde legsels.

Aantal beschermde legsels kievit
Uitkomstpercentage legsels (%)
Areaal beschermde hectares
Dichtheid beschermde kievitlegsels per 100 ha

● **Figuur 2.** Het aandeel beschermde legsels kievit per landgebruik (grasland, mais en overig gebruik).

den, doordat er te weinig kuikens vliegvlug worden. Reden temeer om daar in komend onderzoek op te focussen. De reden waarom de verschuiving van gras naar bouwland heeft plaatsgevonden blijft een beetje gissen. Maar een paar aanwijzingen lijken redelijk plausibel. Kieviten zijn van oorsprong steppe- en toendravogels en houden van uitzicht, met een korte vegetatie. Daarnaast zijn het, net als veel pleviersoorten, echte oogjagers. Als het gras in het voorjaar steeds vroeger en harder groeit door een combinatie van opwarming, bemesting en de verbeterde ontwatering, wordt het graslandbiotop steeds onaantrekkelijker voor de vogels om zich te vestigen als broedvogel. Daarnaast is er in de landbouw veel aan grasland- en perceel verbetering gedaan, wat ten koste is gegaan van het microreliëf in de agrarische gebieden. Onze kievit wordt dus min of meer noodgedwongen meer een akker- dan een graslandvogel.

Onderzoek en maatregelen

Het idee is dat het broedsucces van de kievit onvoldoende is dus daar gaan wij ons nader onderzoek en maatregelen op richten. Samen met agrariërs willen we kansrijke be-

heermaatregelen (zie ook Sloothaak & Smolders, 2014) uitvoeren en de effecten daarvan onderzoeken met vrijwilligers. Landschap Noord-Holland wil meer inzicht krijgen in de overleving van kuikens in relatie tot de beheermaatregelen. Daarbij kijken we ook naar het effect van bepaalde maatregelen op die overlevingskansen.

Verspreid door de provincie wil Landschap Noord-Holland op een negental gemotiveerde bedrijven maatregelen nemen en die onderzoeken. Mogelijke onderzoeksgebieden zijn Laag Holland, West Friesland, in de Kop van Noord-Holland en Amstelland. Op die bedrijven wordt op minimaal een perceel een proef uitgevoerd met daarnaast een referentie perceel waar niets gebeurt (paarsgewijs). Op dit moment zijn de volgende kansrijke maatregelen in beeld: greppelplastras op grasland, braak- of akkerranden op maïs, uitgestelde werkzaamheden op maïsland in combinatie met braakstroken. Samen met de vrijwilligers gaan we op die percelen de broedende vogels volgen. Daarbij zullen we de nesten opzoeken en het resultaat vastleggen. Een professional zal enkele individuele adulte kieviten

gaan merken zodat de vrijwilligers ze in het veld eenvoudig met verrekijker en telescoop kunnen waarnemen en kunnen vaststellen of ze jongen hebben of niet. Daarbij leggen wij gegevens vast als aantal paren met en zonder jongen, het aantal jongen en kuikengrootte en waar zij foerageren.

We willen zo meer inzicht krijgen in de overleving van kuikens in relatie tot de beheermaatregelen. Daarbij kijken we ook naar het effect van bepaalde maatregelen op die overlevingskansen. We hopen dit onderzoek twee jaar te kunnen doen. Als de eerste resultaten bekend zijn, zullen we hierover ook kort rapporteren in Tussen Duin & Dijk.

Frank Visbeen
f.visbeen@natuurlijkezaken.nl
Dorien Hoogeboom
d.hoogeboom@natuurlijkezaken.nl
Wim Tijssen
w.tijssen@landschapnoordholland.nl

Literatuur

- SOVON, 2013. Weidevogelbalans 2013.
- SCHARRINGA, C.J.G., R. VAN 'T VEER, 2012. Weidevogels in Noord-Holland. Verspreiding, aantallen en trends.
- SLOOTHAAK, J., & M. SMOLDERS, 2014. Eindrapportage 'Kansen voor de Kievit' op bouwland. Periode 2012-2014. Drie jaar maatregelen ter bescherming van de kievit op bouwlandpercelen.

2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
9.892	9.644	8.714	9.553	9.615	8.884	9.160	8.440	8.372	8.076	7.696	6.767	5.951	6.400	7.302
77	72	74	73	77	76	74	72	76	81	80	80	82	83	72
14.857	19.642	17.966	18.836	20.104	19.283	19.308	19.920	20.051	22.814	22.169	22.812	22.714	23.256	23.259
67	49	49	51	48	46	47	42	42	35	35	30	26	28	31